

**Протокол засідання
Політбюро ЦК КПРС від
12 липня 1984 року — Поза
порядком денним**

Політбюро ЦК КПРС

1984

Ціл. таємно
Прим. єдиний
(Робочий запис)

ЗАСІДАННЯ ПОЛІТБЮРО ЦК КПРС
12 липня 1984 року

Головував тов. ЧЕРНЕНКО К.У.

Були присутні т.т. АЛІЄВ Г.А.,
ВОРОТНІКОВ В.І., ГРОМИКО А.А.,
ГОРБАЧОВ М.С., РОМАНОВ Г.В.,
ТИХОНОВ М.О., УСТИНОВ Д.Ф.,
КУЗНЕЦОВ В.В., ЧЕБРИКОВ В.М.,
ЛІГАЧОВ Є.К., РИЖКОВ М.І.

+   +
                 +

ЧЕРНЕНКО. За межами порядку денного я хотів би проінформувати вас про деякі листи, що надійшли на мою адресу.

Як ви знаєте, по одному з листів ми прийняли рішення. Це було прохання В.М. Молотова про відновлення його в рядах КПРС. Я приймав В.М. Молотова, розмовляв з

ним. Він сприйняв наше рішення з великою радістю і трохи не розплакався. Молотов сказав, що це рішення означає його друге народження. Молотову зараз 93 роки, але виглядає він досить бадьорим і говорить твердо. Він заявив, що Політбюро ЦК зберігає і продовжує ту роботу, яку наполегливо проводила партія. Тільки, мовляв, погано, що працюєте ви, як і ми раніше, допізна. Молотов розповів про те, що він цікавиться пресою, читає періодичні журнали. Він заявив: ведете ви справу правильно, за це і отримujete підтримку народу.

УСТИНОВ. Це важлива оцінка з його боку.

ЧЕРНЕНКО. Молотов сказав, що він не розуміє людей, що в наслідок образи стають в опозицію. Він заявив, що усвідомив свої помилки і зробив потрібні висновки. Після нашої бесіди [Гришин Віктор Васильович](#) в міськкомі партії вручив Молотову В.М. партійний квиток.

ТИХОНОВ. В цілому ми правильно зробили, що відновили його в партії.

ЧЕРНЕНКО. Але слідом за цим в ЦК КПРС надійшли листи від [Маленкова](#) і [Кагановича](#), а також лист від [Шелепіна](#), в якому він заявляє про те, що він, мовляв, був послідовним борцем проти [Хрущова](#) і викладає ряд своїх прохань.

Дозвольте мені зачитати лист Кагановича. (Читає лист).

Лист аналогічного змісту, з визнанням своїх помилок, надіслав і Маленков.

ТИХОНОВ. Може, поки з цими листами нічого не робити?

ЧЕРНЕНКО. Поки ми можемо у зв'язку з цими листами нічого не робити, а домовимось повернутися до їх розгляду після XXVII з'їзду нашої партії.

УСТИНОВ. А на мій погляд, Маленкова і Кагановича треба було б відновити в партії. Це все ж були діячі, керівники. Скажу прямо, що якби не Хрущов, то рішення про виключення цих людей з партії прийнято не було б. Взагалі не було б тих кричущих неподобств, які допустив Хрущов по відношенню до [Сталіна](#). Сталін, що б там не казали, — це наша історія. Жоден ворог не приніс стільки бід, скільки приніс нам Хрущов своєю політикою щодо минулого нашої партії і держави, а також і щодо Сталіна.

ГРОМИКО. На мій погляд, треба відновити в партії цю двійку. Вони входили до складу керівництва партії і держави, довгі роки керували певними ділянками роботи. Сумніваюся, що це були люди негідні. Для Хрущова головне завдання полягало в тому, щоб вирішити кадрові питання, а не виявити помилки, припущені окремими людьми.

ТИХОНОВ. Може, до цього питання повернутися в кінці року — на початку майбутнього року?

ЧЕБРИКОВ. Я хотів би повідомити, що західні

радіостанції передають вже тривалий час повідомлення про відновлення Молотова в партії. Причому вони посилаються на те, що досі трудящі нашої країни і партія про це нічого не знають. Може, нам варто розмістити повідомлення в Інформаційному бюлетені ЦК КПРС про відновлення Молотова в партії?

Щодо питання про відновлення в партії Маленкова і Кагановича, то я б попросив дати нам деякий час, щоб підготувати довідку про ті резолюції, які писали ці діячі на списках репресованих. Адже в разі відновлення їх в партії можна очікувати чималий потік листів від реабілітованих в 50-их роках, які, звичайно, будуть проти відновлення їх в партії, особливо Кагановича. Треба бути до цього готовими. Я думаю, що така довідка повинна бути в полі зору Політбюро ЦК при прийнятті остаточного рішення.

ТИХОНОВ. Так, якби не Хрущов, вони не були б виключені з партії. Він нас, нашу політику забруднив і знеславив в очах всього світу.

ЧЕБРИКОВ. Крім того, за Хрущова ряд осіб був взагалі незаконно реабілітований. Річ в тім, що вони були покарані цілком правильно. Візьміть, наприклад, [Солженіцина](#).

ГОРБАЧОВ. Я думаю, що можна було б обійтися без публікації в Інформаційному бюлетені ЦК КПРС повідомлення про відновлення Молотова в партії. Відділ організаційно-партійної роботи міг би в оперативному

порядку повідомити про це в крайкоми і обкоми партії.

Що стосується Маленкова і Кагановича, то я теж виступив би за їх відновлення в партії. Причому час відновлення не потрібно, мабуть, пов'язувати з майбутнім з'їздом партії.

РОМАНОВ. Так, люди ці вже літні, можуть і померти.

УСТИНОВ. В оцінці діяльності Хрущова я, як то кажуть, стою на смерті. Він нам дуже нашкодив. Подумайте тільки, що він зробив з нашою історією, зі Сталіним.

ГРОМИКО. По позитивному образу Радянського Союзу в очах зовнішнього світу він завдав непоправного удару.

УСТИНОВ. Не секрет, що західники нас ніколи не любили. Але Хрущов їм дав в руки такі аргументи, такий матеріал, який нас спаплюжив на довгі роки.

ГРОМИКО. Фактично завдяки цьому і народився так званий "єврокомунізм".

ТИХОНОВ. А що він зробив з нашою економікою! Мені самому довелося працювати в раднаргоспі.

ГОРБАЧОВ. А з партією, розділивши її на промислові і сільські партійні організації!

УСТИНОВ. Ми завжди були проти раднаргоспів. І

таку ж позицію, як ви пам'ятаєте, висловлювали багато членів Політбюро ЦК.

У зв'язку з 40-річчям Перемоги над фашизмом я б запропонував обговорити і ще одне питання, чи не перейменувати знову Волгоград в Сталінград? Це добре б сприйняли мільйони людей. Але це, так би мовити, інформація для роздумів.

ГОРБАЧОВ. У цій пропозиції є і позитивні, і негативні моменти.

ТИХОНОВ. Нещодавно вийшов дуже хороший документальний фільм: "[Маршал Жуков](#)", в якому досить повно і добре показаний Сталін.

ЧЕРНЕНКО. Я дивився його. Це хороший фільм.

УСТИНОВ. Треба обов'язково його подивитися.

ЧЕРНЕНКО. Що стосується листа Шелепіна, то він, врешті-решт, просить для себе забезпечення на рівні колишніх членів Політбюро.

УСТИНОВ. На мій погляд, з нього цілком достатньо того, що він отримав при виході на пенсію. Даремно він ставить таке питання.

ЧЕРНЕНКО. Я думаю, що з усіх цих питань ми поки обмежимося обміном думками. Але як ви самі розумієте, до них ще доведеться повернутися.

ТИХОНОВ. Бажаємо Вам, Костянтин Устинович,
гарного відпочинку під час відпустки.

ЧЕРНЕНКО. Дякую.

About this digital edition

This e-book comes from the online library [Wikisource](http://wikisource.org)^[1]. This multilingual digital library, built by volunteers, is committed to developing a free accessible collection of publications of every kind: novels, poems, magazines, letters...

We distribute our books for free, starting from works not copyrighted or published under a free license. You are free to use our e-books for any purpose (including commercial exploitation), under the terms of the [Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported](http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)^[2] license or, at your choice, those of the [GNU FDL](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)^[3].

Wikisource is constantly looking for new members. During the realization of this book, it's possible that we made some errors. You can report them at [this page](#)^[4].

The following users contributed to this book:

- Artem.komisarenko

-
1. [↑ http://wikisource.org](http://wikisource.org)
  2. [↑ http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0](http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)
  3. [↑ http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)

4. [↑](http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium) <http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium>